

УДК 338.22:005.342:004 (045)

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-266-1-214-221

ЯРЕМКО С. А.,
КУЗЬМИНА О. М.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА В УКРАЇНІ

У статті проведені дослідження щодо особливостей соціального підприємництва як інноваційного напрямку розвитку структур демократичного управління, проаналізовано підходи до визначення поняття «соціальне підприємство». Проаналізовано основні відмінності соціального підприємництва від благодійних організацій та комерційних структур, що дозволило виявити його направленість саме на розв'язання конкретних соціальних проблем із можливістю при цьому отримання та реінвестування прибутку. Здійснено аналітичний огляд найбільш поширених моделей соціального підприємництва, що дозволило виявити особливості їх застосування в конкретних умовах здійснення соціальної підприємницької діяльності. Розглянуто досвід розвитку соціального підприємництва у різних країнах світу, де найбільш популярними напрямками його впровадження є освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, захист прав людини та запропоновано напрямки розвитку соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова: соціальне підприємство, моделі соціального підприємництва, механізм розвитку соціального підприємництва, соціальні інновації, соціальні підприємства.

YAREMKO S.,
KUZMINA O.

Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNUTE

INNOVATIVE ASPECTS OF DEVELOPMENT OF A SOCIAL ENTERPRISE IN DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD AND IN UKRAINE

The article deals with the features of social entrepreneurship as an innovative direction for the development of democratic governance structures, and approaches to the definition of «social enterprise» are analysed. The main differences of social entrepreneurship from charitable organizations and commercial structures were analysed, which revealed its focus on solving specific social problems with the possibility of receiving and reinvesting profits. An analytical review of the most widespread models of social entrepreneurship was conducted, which allowed to reveal their application specifics in specific conditions of implementation of social entrepreneurship. The experience of development of social entrepreneurship in different countries of the world, where the most popular directions of its implementation are education, environmental protection, struggle against poverty, protection of human rights, etc. are considered. On the basis of the conducted research, the proposed direction of the development of social entrepreneurship in Ukraine, which would allow: to ensure at legal level legal recognition of various organizational and legal forms of social enterprises; establish tax exemptions for social enterprises, which in turn will reduce indirect taxes in cases where income is insufficient to support social activities; to provide in the statutory directions of activity of social enterprises the production of goods or the provision of services of a social nature; to provide subsidies for the development of social enterprises by reducing the tax on received subsidies; Ensure the participation of social enterprises in various grant programs, contests for the execution of state orders, which will ensure the development of competitive conditions in the field of social entrepreneurship.

Keywords: labour market, government regulation, social entrepreneurship, the development of national models of social entrepreneurship, legal regulation, mechanism of development of social entrepreneurship, perspective directions of development, social innovation and social enterprises.

Вступ. Нинішньому етапу розвитку суспільства властивий перерозподіл функцій забезпечення рівня і якості життя населення між різними учасниками соціального процесу – державою, ринками, спеціалізованими соціальними інститутами, сім'ями, соціальними мережами. Відбувається передача ряду функцій і повноважень від сім'ї до ринків та інститутів, що є причиною формування ринку соціальних послуг. Інноватика державного регулювання вимагає нових підходів і розуміння складності соціальних процесів. Мова йде про необхідність використання нових соціальних технологій, інноваційних моделей, які повинні забезпечувати процес динамічного розвитку економічної системи.

Метою статті є дослідження суті понять соціального підприємництва і підприємства, їх особливостей та відмінностей від благодійних та комерційних підприємств, а також огляд та аналіз існуючих моделей соціальних підприємств для визначення напрямків їх оптимізації та розвитку соціального підприємництва у цілому.

Виклад основного матеріалу. На даний час сутність інноваційного соціально-технологічного підходу до розвитку суспільства полягає в проектуванні і освоєнні ефективних технологій цілісного розвитку спільноти, пошуку відповіді на питання, як управляти, якими засобами і методами досягати поставлених цілей [8]. Соціальна технологія є конструктивною діяльністю суб'єктів управління і населення щодо оптимізації соціальних процесів.

У концепції соціальних інновацій ключову роль відіграють нові інститути і «практики просування відповідального і сталого розвитку співтовариств, а також структур демократичного управління» [8]. Під

соціальними інноваціями слід розуміти механізм формування нових технологій і моделей поведінки, що створює передумови для соціокультурних змін. Сьогодні єдиного визначення соціальної інновації не існує. Так, І. Копотєва та Й. Нікула, дослідники Руралія Університету Гельсінкі, під соціальними інноваціями розуміють виробництво та інтеграцію нових знань у формі програм, організаційних моделей або певного набору принципів та інших засобів, що використовуються на місцевому рівні для реагування на позитивні і негативні результати реструктуризації. На їхню думку, соціальні інновації можуть мати такі основні групи цілей:

- а) задовольняти людські потреби, які дотепер не були задоволені або задоволені не належним чином;
- б) намагатися змінити соціальні відносини, тип управління;
- в) підвищувати соціально-політичні можливості та доступ маргінальних груп до ресурсів забезпечення більш якісного задоволення потреб і участі в політичних процесах [8].

Під соціальними інноваціями ми розуміємо процеси, унаслідок яких відбуваються суттєві і незворотні зміни в характері взаємодій між окремими людьми і соціальними групами.

Основним критерієм оцінки соціальної інновації є її спрямованість на збереження комунікативної цілісності соціальної системи. Крім того, соціальні інновації повинні забезпечувати:

- приріст соціального капіталу (як ресурсу довіри);
- можливість розвитку соціальної системи;
- можливість вибору у соціального суб'єкта [7].

Соціальний неспокій зумовлений несправедливістю, відсутністю демократії, коли права власності та влада належить небагатьом, і коли немає достатньо можливостей щоб отримати ресурси, необхідні для розробки своїх власних ідей. Відповідно, громадянське суспільство у світі утворює такі цінності як чесність, рівність, інклюзивність не лише у парламентах, але і на робочих місцях. Поняття життєздатності у наш час стає більш широким і включає в себе не лише комерційну самостійність, а і поняття екологічної відповідальності та створення суспільного багатства. Для того, щоб забезпечити їх, і застосовуються сьогодні нові моделі бізнесу. Під бізнес-моделлю в загальному розумінні уявляють сукупність товарів, послуг та інформаційних потоків, що містять опис різних учасників бізнес-процесів, їх ролей, потенційних вигод, а також опис джерел отримання прибутку [12].

В сучасних бізнес-моделях вводяться додаткові компоненти та зв'язки, які забезпечують їх більшу адекватність. Так, введення інноваційної активності сприятиме підвищенню рівня реалізації можливостей і доступності ресурсів. Ця діяльність допоможе створювати доступ до потенційних ресурсів і формувати нові можливості. Інститути і форми впливатимуть через механізм зворотного зв'язку і інтеграційні процеси на якість підприємництва, як показано на рис. 1. У такому вигляді підприємство стає оптимально скоординованим як щодо використання ресурсів, так і максимізації прибутку за рахунок оптимізації підприємницької системи, що містить матеріальні і нематеріальні фактори, а також на основі оптимального використання людського капіталу, з урахуванням різноманітних соціальних вимог і критеріїв.

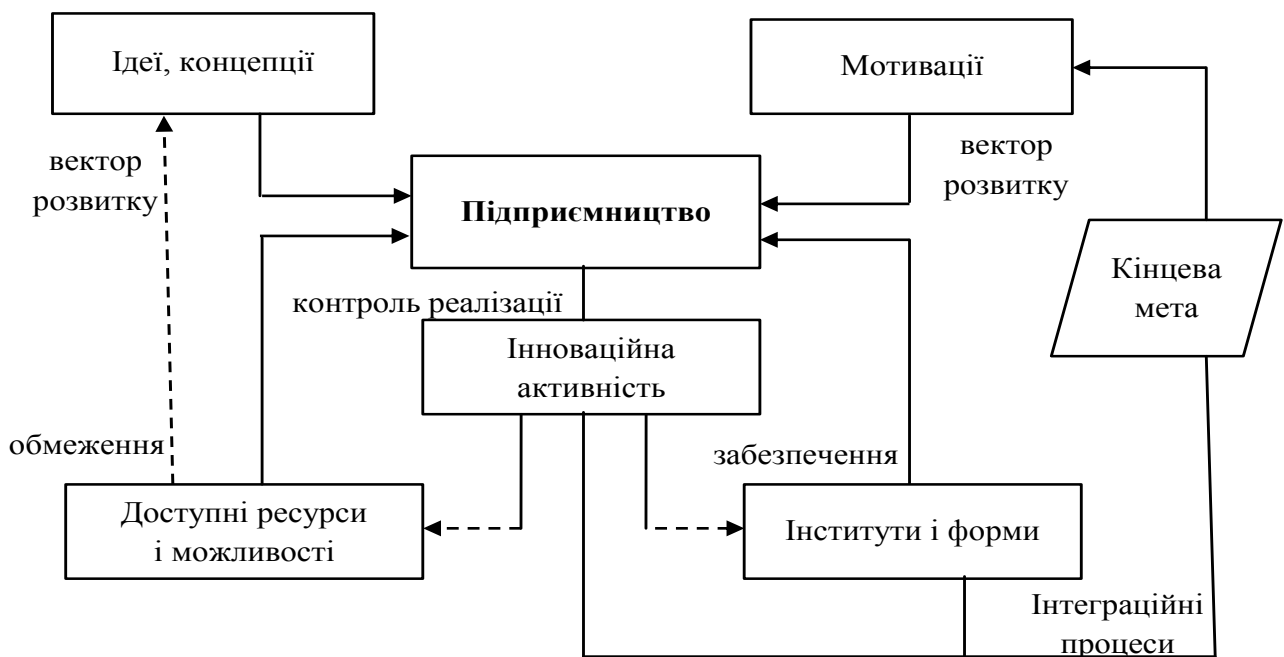

Рис. 1. Узагальнена модель підприємницької діяльності

Наведена на рис. 1 узагальнена модель відображає основні компоненти, які можуть бути присутні і в бізнес-моделях соціального підприємництва, адже по своїй суті соціальне підприємництво є підприємницькою діяльністю, спрямованою на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві [2]. Разом з тим, якщо бізнесмени концентровані на створенні фінансового прибутку, соціальні підприємці займаються збільшенням соціального капіталу. Вони задіяні у таких галузях, як освіта, охорона довкілля, боротьба з бідністю та права людини.

Соціальне підприємництво націлене на пом'якшення або вирішення соціальних проблем і характеризується такими ознаками:

- соціальні дії – цільова спрямованість на вирішення/пом'якшення існуючих соціальних проблем, стійкі позитивні вимірні соціальні результати;
- інноваційність – втілення у життя нових унікальних підходів, що дозволяють збільшити/якісно покращити соціальну дію;
- самоокуповування і фінансова стійкість – здатність соціального підприємства вирішувати соціальні проблеми до тих пір, поки це необхідно, та за рахунок доходів, що отримуються від власної діяльності;
- масштабність і тиражність – збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному і міжнародному рівнях) і поширення досвіду (моделі) з метою збільшення соціальної дії;
- підхід – здатність соціального підприємця бачити недоліки ринку, знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, що будуть мати довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому [2].

Сьогодні соціальне підприємництво перебуває на зіткненні традиційного підприємництва та благодійності. Так, соціальне підприємництво бере від благодійності соціальну спрямованість діяльності, а від бізнесу – підприємницький підхід. Основні відмінності соціального підприємництва від благодійної організації та традиційного бізнесу наведені у табл. 1 [3].

Таблиця 1

Відмінні особливості соціального підприємництва, благодійної організації та традиційного бізнесу

Соціальне підприємництво	Благодійна організація	Традиційний бізнес
соціально-орієнтована структура; незалежність від зовнішніх джерел фінансування; наявність тільки стартового капіталу; отримання доходу від власної діяльності, метою якої є пом'якшення або розв'язання конкретних соціальних проблем; можливість реінвестування прибутку.	соціально-орієнтована структура; залежність від зовнішніх джерел фінансування, донорів; можливість отримання грантів та пожертв, які спрямовуються на розв'язання соціальних проблем; неприбуткова діяльність.	комерційна структура; незалежність від зовнішніх джерел фінансування; наявність тільки стартового капіталу; отримання доходу від власної діяльності, метою якої є максимізація прибутку; розподілення прибутку серед акціонерів.

Як видно з табл. 1, найбільш відмінними рисами соціального підприємництва від благодійних організацій і традиційного бізнесу є направленість саме на розв'язання конкретних соціальних проблем із можливістю при цьому отримання та реінвестування прибутку.

На даний час залежно від ступеня інтеграції між соціальними програмами і комерційною складовою бізнесу можна виділити такі основні види соціальних проєктів, як: високо-інтегровані в комерційну діяльність компанії (наприклад, освітня діяльність закладів вищої освіти і система виховного процесу, пов'язана з реалізацією соціальних ініціатив) та слабо-інтегровані (соціальні програми, що відповідають основній бізнес-діяльності підприємств). При цьому, у відповідності до цільового ринку, можливо запропонувати поділ соціальних підприємств, що орієнтовані на цільову аудиторію (клієнтів основного бізнесу), державу, громадські організації, а також на третіх осіб – комерційні компанії (партнерів по бізнесу і т.п.). На основі цього можливо запропонувати основні моделі соціального підприємництва (рис. 2) [4, 5].

Розглянемо особливості моделей, наданих на рис. 2.

«Entrepreneur supporting model» («Підприємницька підтримуюча модель») – модель бізнесу, спрямована на сприяння розвитку системи підприємництва в цілому. Наприклад, поява системи мікрофінансових організацій, що сприяють зміцненню та розвитку дрібного прошарку підприємців [4].

«Market Intermediary» «Ринок-посередник» передбачає формування системи підприємницьких структур, які виступають в якості посередників, спрямованих на розвиток основного бізнесу, у більшості випадків це стосується аутсорсінгу [4].

«Workers» («Працівники») направлена на активну участь і залучення працівників у благодійність, в формування фонду добровільних пожертвувань, тобто розвиток системи корпоративного волонтерства [4, 5].

«Commercial» («Комерційна») передбачає вбудовування в комерційні бізнес-процеси різних соціальних програм, безпосередньо пов'язаних з основним бізнес-процесом [4, 5].

«Poor Customer» («Бідний клієнт») передбачає виділення групи клієнтів, для яких формуються особливі умови. Наприклад, знижки для пенсіонерів та студентів [4, 5].

«Cooperation» («Кооперація») направлена на кооперування між собою і об'єднання торгових підприємств, фермерів і т.п., що організують галузеві асоціації, спрямовані на захист інтересів представників відповідних видів діяльності в органах державної влади [4, 5].

«Market Relationship» («Зв'язок з ринком») передбачає полегшення роботи цільових груп на ринках, наприклад, шляхом забезпечення підготовки або формування кредитних гарантій [4, 5].

Subsidizing service «Субсидування сервісу» передбачає поширення культури благодійності серед підприємницьких структур. Такі соціальні підприємства формують благодійні фонди і поширюють досвід благодійництва [4, 5].

«Organizational Support» («Організаційна підтримка») передбачає вбудовування в бізнес-процеси системи етичних норм, що впливають на прийняття управлінських рішень [5].

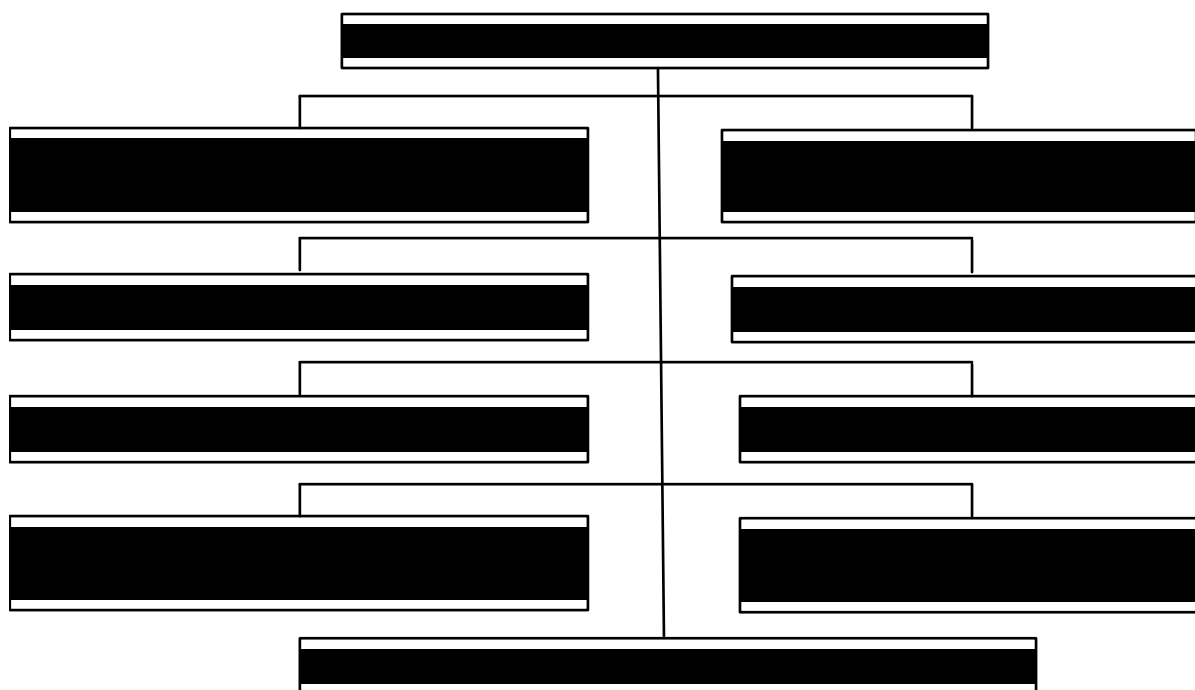

Рис. 2. Моделі соціального підприємництва

Отже, розглянуті особливості моделей соціального підприємництва дозволяють враховувати нюанси їх застосування в конкретних умовах здійснення соціальної підприємницької діяльності.

Слід також відзначити, що на даний час соціальне підприємництво динамічно розвивається в європейських країнах, вирішуючи проблеми безробіття, соціального захисту, громадського залучення тощо. Головна місія соціального підприємництва полягає у тому, щоб приносити користь суспільству.

До позитивних ефектів від діяльності соціальних підприємств відносять:

- допомогу у подоланні соціальної ізоляції – зокрема, працевлаштування людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику;
- знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг;
- залучення громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем;
- появу нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малопробитковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;
- більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем;
- зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів) [3].

Соціальне підприємництво є відгуком на хронічні проблеми суспільства такі як бідність, безробіття чи розосередженість громади. Цей тип підприємницької діяльності задовольняє ті потреби, які не може задовольнити державний сектор, а приватний – ігнорує. Глобальне народжується через локальне. Саме тому Google Impact Challenge проводить конкурс ідей, які вирішують глобальні проблеми суспільства. Нижче наведено п'ять інноваційних ідей-фіналістів конкурсу від Google у різних країнах, які здатні змінити світ вже сьогодні.

Впровадження соціального підприємництва є найбільш відчутним в таких розвинених країнах, як Франція, Норвегія, Австралія, Великобританія, Бразилія, Індія та інші. Розглянемо детальніше стан розвитку соціального підприємництва в цих країнах.

Так, наприклад, в Індії, де близько 53% населення працюють як фермери та ледве виживають через недостатньо розвинену систему обміну досвідом ведення фермерського господарства, було створене

соціальне підприємство DIGITAL GREEN, що пропонує допомогу фермерам в здобутті навичок, необхідних для утримання сільського господарства. Кожен фермер має змогу записати відео з корисними порадами і, відповідно, отримати відео від інших людей. За три роки DIGITAL GREEN планує забезпечити онлайн-курси сільського господарства для близько одного мільйона фермерів із десяти тисяч сіл Індії.

У Франції також створені програми щодо підтримки соціального підприємництва. Зокрема, в рамках цих програм створене соціальне підприємство 1001 Fontaines, що має на меті поширювати технологію очищення води по всьому світу. Щоб зробити це найефективніше та найдешевше дане підприємство вирішило залучити до цього процесу місцеве населення. Допомагаючи малому підприємству на місці та інформуючи про технології очищення води, можна отримати чисту питну воду за дуже низькою ціною. Також це підприємство хоче навчати людей правилам заощадження води. 1001 Fontaines планує за 5 років надати доступ до питної води 1 мільйону людей завдяки роботі близько 250 малих підприємств по всьому світу.

Ще одним вдалим прикладом втілення соціальних проектів є Solar Aid, соціальне підприємство з Великобританії, що прагне надати доступ до сонячного освітлення громадам Африки шляхом створення дистрибуторської мережі з місцевими підприємцями. Задача полягає у тому, щоб забезпечити освітленням понад 110 млн домашніх господарств у сільських районах Африки, що користуються гасовими лампами, які виділяють шкідливий дим і забирають до 20% від доходу сім'ї. Натомість ламп на сонячних батареях, забезпечення яких коштуватиме 5 фунтів стерлінгів, вистачить одній родині на 5 років. Крім того, це складає тільки 2% порівняно з вартістю гасу. Крім того, Solar Aid працює з танзанійськими підприємцями, щоб створити сонячний концентратор для їхніх громад, пропонуючи доступне, чисте освітлення, а також надання можливості працевлаштування. За 3 роки, сонячним освітленням буде забезпечено 112 млн чоловік, що дозволить зекономити до 196 млн фунтів стерлінгів доходів і знизити частоту респіраторних захворювань. SolarAid прагне замінити гасові лампи в Африці на світлодіодні до 2020 року.

У Бразилії створено соціальний проект Instituto de Desenvolvimento Sustentavel Mamiraua для вирішення проблеми рибалок, які не мають достатньо льоду, щоб заморозити пійману рибу й доставити її до столу покупця придатною для споживання. Планується зробити 10 машин для виготовлення льоду, які працюватимуть на сонячній енергії та дадуть прибуток в середньому 12% для 100 родин рибалок. Протягом двох років представники компанії навчатимуть близько 10000 людей, які в результаті зможуть скористатися льодом, тим самим збільшивши свій дохід

Досить відомою стає Engineers without borders (EWB) Australia – громадська організація, яка є однією із переможців проекту Google Impact Challenge Australia. Ця громадська організація наполягає на тому, що знання техніки та мистецтва інженерії мають належати кожному, незалежно від його соціального та фінансового статусу [6].

У Норвегії поява соціального підприємництва, в першу чергу, була обумовлена активністю приватних осіб, компаній та інвесторів, основною мотивацією яких було вирішення питань, пов'язаних з появою великої кількості біженців. Втім, з 2011 року починаються проявлятися політичні інтереси у цьому напрямку. Першими кроками державних структур стали розробка навчальних курсів та підготовка посібника для соціальних підприємців, які спрямовують свої зусилля на боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією. Згодом держава починає дотувати соціальних підприємців та фокусується на «великого інвестора». В цей час починають формуватися критерії підтримки соціального підприємництва, а саме [7]:

- соціальний вплив;
- інноваційність;
- самоокупність і фінансова стійкість;
- тиражованість.

З 2013 року політична мета у розвитку соціального підприємництва вже чітко окреслена. Уряд оголосив, що держава буде сприяти доступу соціальних підприємців до можливостей та схем фінансування на рівні з іншими підприємцями.

На даний момент визначено три пріоритетні напрямки, що представляють особливий інтерес при розгляді політики у соціальному підприємстві:

– Державні закупівлі. Державний сектор займає ключову нішу і здебільшого є єдиним клієнтом для соціальних підприємців. Проте соціальні підприємці, які тільки виходять на ринок, не завжди обізнані належним чином стосовно процедури відкритих торгів та участі у процесі прийняття рішень. Часто в процесі проведення публічних торгів мало враховується аспект інноваційності у сфері послуг і поставок.

– Компетентність. Соціальні підприємці мають чітке бачення наявних проблем та способів їх вирішення, проте часто вони є недостатньо компетентними в питаннях ведення бізнесу.

– Культура підприємництва. У багатьох випадках соціальні підприємці не мають досвіду ведення бізнесу і не «володіють правилами гри», що є необхідною умовою та запорукою ведення успішного бізнесу.

Враховуючи наведене вище, уряд прагне сприяти посиленню конкурентоспроможності соціальних підприємців кількома шляхами:

1. Реалізація програм навчання ще на початковому рівні – на етапі зародження ідеї. Генераторами більшості ідей виступає молодь. Саме тому, в курс навчання на рівні бакалаврату включені такі курси, як соціальні інновації та соціальне підприємство. Важливе значення в напрямку просування такого навчання

має міжсекторальна співпраця, а саме співпраця урядових структур та навчальних закладів. Наприклад, центр підприємництва в Університеті Осло пропонує навчальний курс «Соціальне підприємництво» як для магістрів, так і для бакалаврату.

2. Адміністрація праці та соціального забезпечення Норвегії надає грантову підтримку соціальним підприємцям. За останніх два роки було виділено шість мільйонів норвезьких крон для підтримки бізнесу, який, шляхом застосування інноваційних підходів, спрямовує свої зусилля на боротьбу із бідністю та соціальною ізоляцією.

3. Важливим кроком у напрямку підтримки соціального підприємництва є прийняття у жовтні 2015 року Урядового Плану підтримки підприємництва «Хороші ідеї – забезпечене майбутнє», окремим розділом якого є підтримка та розвиток соціального підприємництва. Наприклад, вже запущена гаряча лінія для підприємців, які можуть звернутися та отримати консультацію фахівця з приводу будь-яких, в тому числі вузькопрофільних питань.

Розуміючи актуальність розвитку соціального підприємництва, уряд Норвегії зосереджує свою увагу і на налагодженні співпраці у цьому напрямку з іншими скандинавськими країнами. У 2013 році Рада міністрів північних країн провели дослідження стосовно потенційних можливостей співпраці у розвитку соціального підприємництва у країнах Північної Європи, що продемонструвало потенціал для покращення взаємодії між гравцями, які пропонують інструменти, спрямовані на підтримку соціальних підприємців.

Підсумовуючи наведене вище, здійснимо порівняльну характеристику стану розвитку соціального підприємництва у Франції, Індії, Норвегії, Австралії та Великобританії на основі розроблених критеріїв та надамо її у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика стану розвитку соціального підприємництва у розвинутих країнах

Критерії	Країни				
	Франція	Норвегія	Індія	Австралія	Великобританія
Спрямованість	Соціальний, економічний розвиток	Соціальний, економічний, культурний розвиток	Соціальний, економічний розвиток	Соціальний, економічний розвиток	Соціальний, економічний розвиток
Організаційно-правова форма	Комерційна	Комерційна	Некомерційна	Некомерційна	Комерційна
Джерела фінансування	Місцеве населення	Уряд та великі корпорації	-	-	Танзанійські підприємці
Сфери застосування	Екологія, освіта	Освіта, культура, соціальне забезпечення	Сільське господарство	Екологія, освіта	Енергетика, освіта
Підтримка держави	Присутня	Присутня	Відсутня	Присутня	Присутня

В останні роки і в Україні соціальне підприємництво набуває все більшої популярності серед громадських організацій, як ефективний механізм вирішення локальних соціальних та економічних проблем територіальних громад. Так, в Одесі створена та діє громадська організація «Дорога до дому», в рамках діяльності якої видається газета для бідних, а також працюють цехи з пошиття одягу. Ще одним яскравим прикладом українського соціального підприємства є асоціація «Мир, краса, культура» у Херсоні, яка запровадила «Творче практичне заняття», щоб виготовляти і продавати ексклюзивний одяг для дітей і молоді, використовуючи натуральні тканини, оздоблені традиційним українським орнаментом у сучасному стилі. Прибуток при цьому використовують для пропаганди української культури, мистецтва за допомогою театру, шкіл, навчаючи молодь навичкам, які б забезпечили їх постійними робочими місцями у майбутньому. Досить відомим є також київське соціальне підприємство «Аліса» для людей з обмеженими можливостями, яке забезпечує навчанням і подальшим працевлаштуванням таких людей, заснувавши шість бізнес-підприємств: магазин канцтоварів «Аліса»; кафе «Посадена»; торгову фірму «Етіт»; архітектурну фірму «Інсторм»; рекламне агентство «Моностат»; спортивні приміщення для навчання дітей бойовим видам мистецтв [9]. У свою чергу, львівська соціальна організація «Оселя» надає безхаткам дах над головою і одночасно залучає їх до роботи щодо реставрації меблів, які потім виставляються на аукціон (якщо меблі були передані організації як пожертва) або продаються. Одержані кошти йдуть на фінансування притулку і заробітну плату співробітникам.

Також у Львові недержавна організація «Дерево життя», що співпрацює з людьми, у яких є вади слуху, спільно з комерційною фірмою зайнялася виробництвом аудіокниг високої якості. Вони мають підвищений попит у споживачів. В результаті вдалося створити новий сегмент ринку. Крім того, що організація продає аудіокниги в книжкових магазинах Львова і на місцевих ринках, вона безоплатно передає аудіофайли і книги у всі бібліотеки області для людей з вадами слуху [9].

Отже, розглянутий вище досвід успішних соціальних підприємств в Україні дозволяє відмітити різноманітність сфер їх діяльності, серед яких працевлаштування вразливих груп населення, виробництво продуктів харчування, надання широкого спектру послуг тощо [6].

Разом з тим, варто відмітити, що в Україні на сьогоднішній день ще законодавчо не затверджені такі поняття як «соціальне підприємництво», «соціальне підприємство», «підприємства соціальної економіки». Виходячи з цього, можна зробити висновок, що офіційно соціальних підприємств і соціального підприємництва в Україні немає. Але у різних нормативно-правових джерелах існують положення, що дозволяють створювати підприємства, які за міжнародними стандартами можуть бути класифіковані як соціальні [10].

Слід також відмітити, що на даний час більшість соціальних підприємств України забезпечують робочими місцями представників цільових груп, з якими вони пов'язані своєю основною діяльністю та направлені, як і будь-які інші бізнес-структури, на досягнення позитивних фінансових і соціальних результатів за рахунок інвестицій [11].

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки проведених досліджень можливо відмітити наступне:

Соціальне підприємництво у більшості випадків є економічним видом діяльності суб'єкта господарювання, що відрізняє соціальне підприємництво від таких соціально спрямованих видів діяльності, як філантропія, доброчинність, соціальний активізм. Даний критерій означає, що соціальне підприємництво як економічна діяльність приводять до одержання певного переліку продукції. Це досягається тоді, коли поєднуються ресурси та виробничий процес для створення конкретних товарів і послуг. Також соціальне підприємництво передбачає розробку бізнес-моделі, спрямованої на створення соціального ефекту в довгостроковій перспективі.

Соціальний підприємець може здійснювати діяльність і в комерційній, і в некомерційній організаційно-правових формах.

На відміну від основної мети комерційного підприємництва, яка полягає в одержанні прибутку, основна мета соціального підприємництва полягає у створенні соціального блага через реалізацію місії, що прив'язана до розв'язання конкретної соціальної проблеми. Як правило, розв'язання соціальної проблеми відбувається в інтересах співтовариства, яке може бути обмежене за певними ознаками (наприклад, територіальними, відповідно до особливостей здоров'я й т. п.), і у зв'язку зі специфічними характеристиками вилучене із соціально-економічного життя, не має можливості придбати певні товари й послуги.

Соціальне підприємництво може досягати фінансової стабільності за рахунок поєднання ринкових і неринкових джерел доходу, що дає змогу соціальним підприємцям здійснювати прорив у тих галузях, які зазвичай непривабливі для традиційного підприємництва, оскільки діяльність, заснована на безповоротному фінансуванні, фактично позбавлена ризиків, властивих підприємницькій діяльності.

Отже, виходячи з усього цього, соціальне підприємництво може перетворитись на реальний механізм вирішення суспільних проблем у державі, коли підприємництво у соціальній сфері, підприємницька діяльність благодійних та громадських організацій та бізнес із соціальною місією охоплюють різні соціально незахищені верстви населення.

В Україні таке підприємництво може ставити за мету трудотерапію, соціальну реабілітацію, запровадження нових механізмів вирішення наявних соціальних проблем. При цьому слід відмітити, що головну роль у цьому процесі повинна відігравати саме держава, яка через механізми стимулювання повинна визначити стратегію розвитку підприємництва та його взаємодію з соціумом.

Підсумовуючи усе наведене вище, можливо запропонувати ряд пропозицій щодо розвитку соціального підприємства, а саме:

- забезпечити на законодавчому рівні юридичне визнання різних організаційно-правових форм соціальних підприємств;
- прописувати у статутних напрямках діяльності соціальних підприємств виробництво товарів або надання послуг суспільного характеру;
- забезпечити встановлення податкових пільг для соціальних підприємств, що, у свою чергу, зменшить непрямі податки у випадках, коли дохід недостатній для підтримки соціальної діяльності;
- передбачити надання субсидій для розвитку соціальних підприємств за допомогою зменшення податку на отримані дотації;
- забезпечувати участь соціальних підприємств у різноманітних грантових програмах, конкурсах на виконання державних замовлень, що забезпечить розвиток конкурентних умов у сфері соціального підприємництва.

Література

1. Бібліотека соціального підприємця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/baza-znan/biblioteka-sotsialnoho-pidpriyemtsia/81-pro-sotsialne-pidpriyemnytstvo>
2. Иванов В. Н. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального / Иванов В. Н. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – 327 с. – (Энциклопедия управленческих знаний).
3. Ідеї для бізнесу. Соціальне підприємництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://msb.aval.ua/news/?id=26158>
4. Беркович М. И. Формы объединений предпринимателей: отраслевой аспект [Електронний ресурс] / М.И. Беркович // Экономические исследования. – 2013. – № 2 (13). – Режим доступу : <http://www.erce.ru/internet-magazine/magazine/34/532/>
5. Волкова О. Прозрачность, подотчетность и доверие в обществе / О. Волкова // Вопросы экономики. – 2015. – № 2. – С. 141–148.

6. Москалев И. Технологические основы социально-инновационного государственного управления [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.narod.ru/Moskalev23.htm>
7. Новый бизнес: социальное предпринимательство [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nb-forum.ru>
8. Сатула О.В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2009/6/p_49_54.pdf 8-9
9. Социальное предпринимательство в Украине: Европейское исследование. Обмен опытом [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sesp.org.ua>
10. Соціальне підприємництво. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ufb.org.ua/sector- blagodijnosti/filantropija-u-sviti/trendi/trend-2.htm>
11. Соціальне підприємництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво
12. Спрекли Ф. Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf
13. Цікаві приклади соціального підприємництва у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gurt.org.ua/articles/29066/>
14. Osterwalder A. The Business Model Ontology. A proposition in a Design Science Approach. Dissertation at University of Lausanne [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу : <https://creativeconomy.ru/lib/8955>

References

1. Biblioteka sotsialnoho pidpriemstva [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/baza-znan/biblioteka-sotsialnoho-pidpriemstva/81-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>
2. Ivanov V. N. Innovacionnye social'nye tehnologii gosudarstvennogo i municipal'nogo / Ivanov V. N. – 2-e izd., pererab. i dop. – М. : ZAO «Izdatel'stvo «Jekonomika», 2001. – 327 s. – (Jenciklopedija upravlencheskih znanij).3. Idei dlja biznesu. Sotsialne pidpriemnytstvo [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://msb.aval.ua/news/?id=26158>
4. Berkovich M. I. Formy obedinenij predprinimatelej: otraslevoj aspekt [Elektronnij resurs] / M.I. Berkovich // Jekonomicheskie issledovanija. – 2013. – № 2 (13). – Rezhim dostupu : <http://www.erce.ru/internet-magazine/magazine/34/532/>
5. Volkova O. Prozrachnost', podotchetnost' i doverie v obshhestve / O. Volkova // Voprosy jekonomiki. – 2015. – № 2. – S. 141–148.
6. Moskalev I. Tehnologicheskie osnovy social'no-innovacionnogo gosudarstvennogo upravlenija [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://spkurdyumov.narod.ru/Moskalev23.htm>
7. Novyj biznes: social'noe predprinimatel'stvo [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.nb-forum.ru>
8. Satula O.V. Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiina model rozvytku ekonomiky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2009/6/p_49_54.pdf 8-9
9. Sotsyalnoe predprynymatelstvo v Ukrainy: Evropeiskoe yssledovanye. Obmen opyтом [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://sesp.org.ua>
10. Sotsialne pidpriemnytstvo. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ufb.org.ua/sector- blagodijnosti/filantropija-u-sviti/trendi/trend-2.htm>
11. Sotsialne pidpriemnytstvo [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://uk.wikipedia.org/wiki/Sotsialne_pidpriemnytstvo
12. Sprekli F. Posibnyk z planuvannya sotsialnoho pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs]. – 2011. – Rezhym dostupu : http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf
13. Tsikavi pryklady sotsialnoho pidpriemnytstva u sviti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.gurt.org.ua/articles/29066/>
14. Osterwalder A. The Business Model Ontology. A proposition in a Design Science Approach. Dissertation at University of Lausanne [Elektronnyi resurs]. – 2004. – Rezhym dostupu : <https://creativeconomy.ru/lib/8955>

Рецензія/Peer review : 15.01.2019

Надрукована/Printed : 01.02.2019
Рецензент: д. е. н., проф. Ткачук О. М.